

sége cáfolata bizonyos előfeltételeknek, melyek a legújabb kori történetkutatás lehetőségeit kérdőjelezzik meg. Jordáky válogatott történettudományi cikkeinek

kiadása folytán történeti irodalmunk jelentős művel gazdagodott, s változatosabbá is vált. Amiért a Politikai Könyvkiadót is elismerés illeti.

Egyed Ákos

Természetjáró muzsikus városlakó-költészete

Palocsay Zsigmond legújabb kötete* a szerzővel kapcsolatban kialakult korábbi véleményt igazolja. Kétség nem férhet hozzá: Palocsay erős, eredeti költőegénység, aki természetjáró (halász-vadász)- és muzsikus (hegedűspalántagyámolító)-érzékenységgel éli és formálja verssé mindennapi élményeit. A hangsúly a versé-élésen és nem a formáláson van. Mert Palocsay versei darabosak. Szavai úgy sorjáznak, ahogy az indulat diktálja őket. Ritmusát a grafikai jelöléssel vagy — szokatlan módon — hosszú egyenesekkel érzékeltetett szünet-zökkenők alakítják. Szóhasználatával próbára teszi, olykor meg is botránkoztatja kényesebb ízlésű olvasóit. Mert a szürkülő-szegényedő köznyelvet nemcsak szak- és tájnyelvi szavakkal sznezi-gazdagítja, de argotikus kifejezésekkel harsányítja is. Jelszava mintegy: semmi sem idegen a költésztől, ami emberi.

Központi élménye: az „emberi” körének beszűkülése. Költői alapállása pedig: a beszűkülés elleni tiltakozás. Tiltakozás az élményekben való tobzódással, tiltakozás a lelki elszegényedés elleni lázadással. A természetben fellelt öröm és a kietlenség elleni lázadás ívén aztán megfér a panasz és a fanyar vagy derűsebb színezetű fintor is.

A torlódo indulatok nemegyszer torlódo szavakat-sorokat szülnek: rendhagyó, szótárból nehezen megfejthető, lapalji jegyzet után kiáltó kifejezéseket s nekiiramodó-megtorpanó, interferenciában fuldokló ritmust. Olykor már az indulatok is csendbe fúlnak. Ilyenkor tekint körül a költő — látszólag tehetetlenül —, s veszi számba kimeríthetetlennek hitt lehetőségeit.

*Ülök földi a papír mellett — / verset
írnék / de annakvalót ma nem le-
lek / — meglátod később te is / hogy
egyre nehezebb; / egyszer majd úgy
érezed / mindent lehallgattál / szogal-
tál fogtál magad körül / szorgalmad*

* Palocsay Zsigmond: A vigasz fája. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1974.

*mellőled mindent felevett / és to-
vább bmit látni / nem lehet...*

A kimerülés-érzés végül újabb verslehetőséget kínál a költőnek. De a számvetés nemcsak azért hasznos, mert verset szül, hanem azért is, mert a pillanatnyi döbbenet a közvetlen környezetben való körültekintés készségét erősíti. Végtere is a természetjáró költő „civilben”: pedagógus, apa és — nem utolsósorban — városlakó, aki „civil” minőségében még inkább átérzi a természetből való eltávolodás, az emberi viszonyulások elszegényedésének elhárítandó veszélyét, kínját.

Az új kötet így vált a városlakó hétköznapjainak műfajilag-tematikailag egységes és mégis gazdagon árnyalt költészetévé. És éppen a gazdagság, az árnyaltság az, ami a tájékoztatáson és a kommentálásán túl az értékelés feladatát is megkönnyíti a kritika számára. A kötetben ugyanis a bőség folytán érzékelhetőbbek a költői erővonalak, s mert van miből szelektálni, bizhatunk abban, hogy a szelekció az erővonalak valóságos csomópontjait hozza felszínre.

Palocsay esetében — tekintve a költő látásmódjának, nyelvének és ritmikájának eredetiségét — kétféle szelekció között választhatunk. Kiválogathatjuk egyrészt a legrendhagyóbb, másrészt pedig a legkevésbé rendhagyó — a legközérthetőbb verseket. De mert Palocsay költészete nem mentes az egyetlenségektől, üdvösebbnek látszik az utóbbi eljárás mellett döntenünk.

A kötet többszöri elolvasása után úgy találtam, hogy Palocsay legközérthetőbb s egyben legegységesebb rezonanciájú versei — a kötetbeli megjelenés sorrendjében — a következők: *Helyzetkép egy keresetlen vershelyzettel*, *Tücsökkedvence*, *Dilinyóka anyóka*, *Kicsi Kata kertjében*, *Esténk*. Öt vers tehát a kötetbeli hatvanegyből. De mert belső kohéziójuk folytán a legjellemzőbbeknek érzem őket, joggal remélhetem, hogy hitelesen vallanak Palocsay költészetének sajátosságairól, lehetőségeiről. S ezt annál inkább megtehetik, mert — utó-

lag látom — a kiválasztott versek mindegyike a kötet más-más ciklusát képviseli.

Ezek a versek a mindennapi élet egy-egy elcsúszott mozzanatából kerekedtek ki. Van bennük tehát valami nyilvánvalóan közös, de — mert Palocsay életismerete széles körű, s az egyes életmozzanatok eltérő hangulatot sugallnak — természetesen különbözőnek is egymástól.

Idézem a három rövidebb lélegzetű verset:

1. TÜCSÖKKEDVENCE

kicsi, / fekete, / tücsökkedvence! /
óvodás termete / aggaszt: // fájogat
gyakran a feje / és sűrűn kikérezked-
ne / — engedem // az orvos borsót
rendelt, / fuszulykát — rengeteget / —
inzulinnal, „röggennyel“ is, / hormo-
nokkal kezelgette... // méretes pér-
nagy hangszere, / asztalos készítette /
— nincs a raktárban mérete / (jövöre
se) // melegszik mindene, / ha szólok,
// pihentetem // ...elmondom, mit
ettem: // KAKUKKTOJÁS, / ZEBRA-
CSÜLÖK / VÍZILÓFLEKKEN, / KEN-
GURUPECSENYE, // ...neki is kel-
lene! // nevet, / nevet, / és aztán he-
gedültetem // pianója: csend-zene, /
fortéja: tücsökzene, / a Nagytücsök
szerethette, / sírt, mikor kiengedte / —
embernek

2. DILINYÓKA ANYÓKA

„jóléánka márija / — nálam lakik
márija / — velem mosat, velem fő-
zet / félhavonta házbért fizet / —
vanneki nyugdíja / nekem régihá-
zam / ebből telik vízre gázra / lám-
pabélre pirulára / kenőcsmeg: reu-
mára / — ecetre tárkonyos levesbe /
— vasárnap pálinkára / — / Márija
fijatal — / — márija nálam fek-
het / — ötvenben nyugdíjat szer-
zett — gyenge a mejje / —
köhögget — kötogethet / — / jós-
ka kérheti! / — fér'he' nem megy /
— Márija a MENNYBEMEGYFEL! /
— menyegzőt ott se ül / — testéhez
nem fül / semmi férjember / —
/ — Márija SZÜZMÉG / márija
vétket nem tett / Márijáért én fe-
lelek / — az ÉGBEN a helye! / —
/ nyugdíja — ha LENN van — /
FENN biztos hogy meglesz / — há-
zam nekem is meglesz / — adót ott
reája / nem vethetnek / — / telik
többvizre — gázra / lámpabélre piru-
lára / — ecetre tárkonyos levesbe /
— vasárnap pálinkára / — / csak
előttem el ne menjen / — / lakni
más helyet / ne keressen“

3. KICSI KATA KERTJÉBEN

Kicsi Katát „kertjében“ / meglocsol-
tuk sebtiben // csupa illat keze, lába,
/ — telne egy drogériára // ha az eső
jól megverné, / fürdővizét mind el-
tenné. // — Attól leszünk gazdagok!
/ — cipőfűző madzagunk / annyi lesz,
/ hogy adunk másnak, // kertünkben
a nyulak ásnak / aranytojás verme-
ket — // (tátám nem ír verseket!)
// csak pipái majd, / csak piál majd,
/ fekszik egy nagy fa alatt, / s dalo-
lásra biztatja az / arra járó madarat.

Az első vers egy zeneiskolai tanóra leírásába rejtett portré — a fizikailag esendő, de rendkívüli érzékenységgel megáldott hegedűspalántáról. A másod-
dik vers egy életforma bemutatása —
átképzéletes lamentációba burkolva. A
harmadik vers pedig egyetlen gyermeki
élmény megragadása — valahol a mese
és a valóság határán. Egyszerű, inkább
prózába kívánczó (és prózában is ne-
hezen megmódolható!) témák ezek,
amelyek Palocsay tollán meglepően
mély érzelmi-hangulati rezonanciájú
versekké válnak.

Hogyan válnak azzá?

Nos, minden bizonylyan többrétűsége, a különböző érzelmi-hangulati síkok váltogatása, összevillantása folytán. Érdemes megfigyelni, hogy a gyön-
géd hangvételi *Tücsökkedvence* hogyan
emelkedik meg a „KAKUKKTOJÁS, /
ZEBRACSÜLÖK / VÍZILÓFLEKKEN, /
KENGURUPECSENYE“ kedvesen gro-
teszk tréfájával, hogy aztán az utolsó
sorok elismerő-aggódó, emberi értékek
esendőségét felpanaszoló fordulatával
elégikus magasságokba lendüljön („pia-
nója: csend-zene, / fortéja: tücsökze-
ne, / a Nagytücsök szerethette, / sírt,
mikor kiengedte / — embernek“). De
ugyanolyan figyelemreméltó a *Dilinyó-
ka anyóka* együgyű-őszinte, helyzetis-
mertető lamentációja is, amely a leg-
köznapibb gondok ecsetelésétől a meg-
érdemeltnek és kétségtelenül bekövet-
kezőnek hitt „mennyei gondtalanság“
megidézéséig ível, hogy aztán — hir-
telen döbbenettel — a „mennyebe jutás“
sorrendjének következményeivel is szá-
mot vessen. A „csak előttem el ne
menjen“ — tartalmánál fogva groteszk
— aggodalma balladai feszültséggel töl-
ti meg a verset.

A *Kicsi Kata kertjében* derűjét a me-
sei színezetű idill és a (megintlen tré-
fás) groteszk összefonódása adja, még-
pedig a dalszerű versforma támogatá-
sával. A versforma a mikrostruktúra
szintjén is kitapintható szerephez jut.
A negyedik sorban például a második
ütembe átnyúló „drogéria“ szó verstani

okokból módosult *nyomaték- és hang-lejtésrendje* is a mesei nagyotmondás, a túlzás kifejezését szolgálja (dőlt betűkkel az erős nyomatékú „csu-, ke-, tel-“, illetve a csökkentebb nyomatékú „il-, lá-, gé-“ szótagokat, nagybetűkkel pedig a következő ütem első szótagjának juttatott nyomatékát hangemelkedéssel pótoló szókezdő szótagot jelölöm):

*csupa illat / keze, lába,
— telne egy DRO / gériára*

A vers egyébként aranyetszetes szerkezetű, s jellemző, hogy negatív és pozitív aranyetszete egyaránt egy-egy trefás-groteszk fordulatot emel ki („Attól leszünk gazdagok!“, illetve: „kerünkben a nyulak ásnak...“).

Terjedelmi okokból a másik két — fentebb kijelölt — verset nem idézhetem teljes egészében. De talán nem is szükséges, hiszen néhány szemelvény is kellőképpen tájékoztathat tartalmukról-hangvételükről.

A *Helyzetkép egy keresetlen vers-helyzettel* bevezetését, néhány közbülső sorát és befejezését idézem:

*Bajom — úgy mondják — hogy a
vershez / szitukat keresek — / —
/ például most is lemegyek a pincé-
be / mert küld az asszony: / „Hozzon
fel pityókat apjuk! — / almát Katá-
nak, / borvizet Nagytatának, / MA-
G Á N A K pálinkát; / murkot, cellert
a levesbe! / — málnaszörpöt is le-
hetne — / a petrezselymet ne felejt-
se, / s a százásokat forgassa meg / a
villával — (penészednek) / ...“ /
Tempósan indulok — gondom: / KIN-
CSEM szavait jegyzem: / háromszor*

*ne kelljen járni / (újabb parancsot
várni) / — karomon két kosár / ...
/ (nincs még semmi a vessel) / —
pókháló hesse el / más a dolgom:
alma, celler: / a szitu, még kereset-
len)*

Az *Esténknek* csak az indító sorait másolom ide:

*Esténk zuhogós, csurgós, eregős nem
lett, / konzerválni kellett a mosatlan
edényeket / — vegymézzel, len-kék
porral / — / tó-lé korsónkban, ivó-
vizünk a kredencen, / — csupunk
az éjjel csepegett, / de dögleni nem
lehetett a fürdőkádban, / mert nem
karcol felhőt a hat emelet / (külön-
ben megfejtem volna egy felhő-tehe-
net) ...*

Különösebb kommentárra, azt hiszem, nincsen szükség. Nyilvánvaló ugyanis, hogy ezek a versek a városlakó rezzenetei. Mint ahogy — számomra legálább — nyilvánvaló az is, hogy ami az idézett versekben közös, az általában véve is jellemző Palocsay költészetére.

Palocsay valóban a mindennapok apró mozzanatait éli-formálja verssé. Költeményei ennél fogva — ahogyan ő maga is utal rá *Helyzetkép egy keresetlen vershelyzettel* című sajátos ars poeticájában — jobbára helyzet-, illetve életképek. Korszerűségüket e múlt századi műfaji keretben a komplex látás- és kifejezőmód, legfőképpen pedig a groteszk állandó jelenléte biztosítja.

Palocsay költészetének fő erősségét s lehetőségeit éppen a valósággal való közvetlenebb, kevésbé áttételes kapcsolatban látom.

Mózes Huba

Óskori bronz- és aranyleletek

Több mint három évtizedes, Közép- és Délkelet-Európa bronzkori történetét új megvilágításba helyező kutatásainak összegzéseként látott hozzá Mozsolics Amália a Közép-Dunavidék eddigi bronz- és aranyleleteinek teljes közreadásához. Művének első kötetét (1967) világszerte — hazánkban is — nagy elismeréssel fogadták, s ma már mond-

hatni kézikönyvül szolgál. A nemrég megjelent második kötet* a bronzkor kései, IV. szakaszának (kb. i.e. XIII—XII. század) bronz- és aranyművességét tárgyalja, számos térkép, statisztikai táblázat, rajz és képes tábla kíséretében. Az alapvető munka iránt nagy az érdeklődés a romániai kutatók soraiban is.

A szerző sorra bemutatja a korabeli bronzöntő műhelyek jellegzetes termékeit (fegyverek, eszközök, ékszerek, lószerszámok, edények), az aranyművesek készítményeit, és végül betűrendes ka-

* A. Mozsolics: Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Forró und Opályi. Mit einem Beitrag von Eduard Sangmeister. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1973.